

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

TOPLUMSAL DEĞERLERDEN UZAKLAŞMA*
DISTANCING FROM SOCIAL VALUES

Prof. Dr. Nazmi AVCI**

Damla TOPÇU***

ÖZ

Toplumsal değerler, insan yaşamına anlam katan önemli değerlerdir. Bu değerlerin devamlılığı hem fertlerin hem de toplumun sağlığı ve teminatı için oldukça önemlidir. Toplumsal değerlerin devamlılığı önemli olduğu kadar toplumsal değerlerden uzaklaşılması da önemli bir konudur. Toplumsal değerlerden uzaklaşma, toplumda birlik ve beraberlikten, dayanışmadan, aile olmaktan, aynı amaç etrafında bir araya gelmekten, güven duymaktan, sevgi ve saygıdan da uzaklaşılması anlamına gelmektedir. Bütün bu değerlerden yoksun kalan fertlerin sağlıklı bir karakter ve kişilik geliştirmeleri pek de mümkün görünmemektedir. Hem toplumun hem de toplumsal kurumların teminatı için insan olmanın bir gereği olan toplumsal değerlerin hayatın bir parçası olarak devam ettirilmesi oldukça önemlidir. Bu nedenle toplumsal değerlerden uzaklaşılmasına neden olan etmenlerin ortaya çıkarılması da oldukça önem arz etmektedir. Bu çalışmada toplumsal değerler ve değişme üzerinde durularak toplumsal değerlerden uzaklaşmanın genel sebepleri teorik verilerden hareketle ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada yabancılaşmanın, göç etmenin, kentleşmenin, yanlış anlaşılma ve yanlış uygulanan bir bireyselleşmenin, bilinçsiz sosyal medya kullanımının ve sosyal sermayenin zayıflamasının toplumsal değerlerden uzaklaşılması noktasında etkili oldukları ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Değer, Toplumsal Değerler, Toplumsal Değişme, Uzaklaşma.

Jel Kodları: A13, J12, O30, Z13.

ABSTRACT

Social values are important values that add meaning to human life. The continuity of these values is very important for the health and security of both individuals and society. The continuity of social values is important as well as the distancing from social values. Moving away from social values, being away from unity and solidarity, being a family, coming together around the same purpose, feeling trust, away from being away from love and respect also means. It does not seem possible for individuals who are deprived of all these values to develop a healthy character and personality. It is very important to maintain social values, which are a necessity of being human, as a part of life for the assurance of both society and social institutions. For this reason, it is also very important to reveal the factors that cause distancing from social values. In this study, with an emphasis on social values and change as well the general reasons for moving away from social values are tried to be revealed based on theoretical data. In this study, it has been revealed that alienation, immigration, urbanization, misunderstood and misapplied individualization, unconscious use of social media and weakening of social capital were effective at the point of distancing from social values.

Keywords: Value, Social Values, Social Change, Distancing.

Jel Codes: A13, J12, O30, Z13.

* Bu makale, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında Prof. Dr. Nazmi Avcı danışmanlığında yürütülmekte olan “Değerlerin Hafifsenmesinin Toplumsal Uzaklaşma Üzerindeki Etkisi (Kahramankazan Örneği)” adlı doktora tezi verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, e-posta: nazmi.avci@cbu.edu.tr ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0002-1904-2353.

*** Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, e-posta: damlatopcu@gmail.com ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0002-1594-6806.

GİRİŞ

Değerler konusu, genel olarak sosyal bilimlerde özel olarak da sosyoloji alanında önemli bir yer teşkil etmektedir. İnceleme yapılan toplum hakkında bilgi vermesi dolayısıyla değer araştırmaları, sosyoloji bilimi için oldukça önemlidir. Değerler konusu, insan yaşamına anlam katan önemli bir konudur. İnsan yaşamının her alanında yer alan değerlerin farkına varmak, onların devamlılığını sağlamak oldukça önemlilik arz etmektedir. Saygı, sevgi, dürüstlük, empati, hakkaniyet, dostluk, arkadaşlık, güvenilirlik, ahlâk, gelenekler, görenekler gibi değerler bir toplumu millet yapan temel toplumsal değerlerdir. Dolayısıyla toplum ve toplumsal yaşam için gerekli olan bu değerlerin devamlılığı oldukça önemlidir.

Toplumsal bir ürün olmaları dolayısıyla önem arz eden değerler, kültürün bir unsurudurlar. Kültürün kuşaktan kuşağa aktarılması aynı zamanda toplumsal değerlerin de aktarılması demektir. Toplumda yer alan örf, âdet, gelenek ve görenek gibi değerler, fertlerin kimliklerini oluşturmalarında oldukça önemlidir. Bu noktada toplumsallaşma, yardımlaşma, dayanışma, güven gibi değerler, fertlerin sağlıklı bir kişilik ve karakter geliştirmeleri açısından önem arz etmektedir.

Toplumun sağlığı açısından değerler önemlilik arz etse de toplumsal değerlerden süreç içinde uzaklaşıldığı görülmektedir. Dolayısıyla değerlerin yaşatılması önemli olduğu kadar toplumsal yaşamda değerlerden uzaklaşılması da önemli bir konudur. Bu nedenle bu çalışmada toplumsal değerler ve toplumsal değerlerden uzaklaşmanın genel sebepleri üzerinde durulmaktadır. Yabancılaşma, göç, kentleşme, bireyselleşme (yanlış anlaşılabilir ve yanlış uygulanan), sosyal medya (bilinçsizce kullanım) ve sosyal sermayenin zayıflaması toplumsal değerlerden uzaklaşmanın genel sebepleri olarak ele alınmaktadır. Çalışmada teorik verilerden hareketle konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

1. DEĞER KAVRAMI

Değer kavramının birçok disiplin tarafından ele alındığı ve farklı perspektiflerden tanımlandığı görülmektedir. Sosyoloji, psikoloji ve antropoloji, değerleri inceleyen disiplinlerin başında gelmektedir. Değerlerin sosyolojik yönü, “*toplumsal bir olgu olması*”, psikolojik yönü “*davranışları yönlendiren güç olması*”, antropolojik yönü ise “*kültürden kültüre değişebilen bir yapı arz etmesidir.*” Değerlerin farklı disiplinler tarafından incelenmesi değer tanımını da çeşitlendirmektedir (Kaymakcan, 2010: 10).

Değerler, insanların davranışlarını anlamlı hale getiren, neyin arzu edilebilir ve önemli olduğunu belirten, insanlara yol gösteren inançlar ve düşüncelerdir (Giddens, 2005: 22). Değerler, “*insanların etik ya da uygun davranışlar hakkında, neyin doğru neyin yanlış olduğu, neyin istenilir, neyin alçakça olduğu konusunda taşıdıkları fikirleri gösterir*” (Marshall, 1999: 133-134). Ahlaki davranış perspektifinde değer, bir kişinin diğer bir kişiyi hal ve hareket, düşünce, niyet ve benzeri yönlerden değerlendirirken yararlandığı ölçütler olarak ifade edilmektedir (Güngör, 2000: 28). Değerler hangi perspektiften ele alınırsa alınsın, değerlerin nesnelere ve olaylara atfedilen anlamlar oldukları görülmektedir (Tural, 1988: 15).

Değerler, kültür aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılan, görelî olan, akıllı ve mantığa dayanan, toplumdan topluma farklılık arz eden bir özelliğe sahiptir (İşçi, 2013: 37). Aynı zamanda kültürün bir ifadesi olan değer, kültürel farklılıkları ortaya koyan ve bir kültürel grup içindeki fertleri bir arada tutan, kaynaştıran, fertlerin duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını ifade eden bir özelliğe de sahiptir (Avcı, 2007: 21). Toplumsal yaşamda her türlü duygu, düşünce, davranış, hareket ve benzerleri değerlere göre kıyaslanmakta ve doğru, yanlış, iyi, güzel, çirkin, adil gibi yargılarda bulunmaktadır. Dolayısıyla değerler; duygu, düşünce ve davranışların genel idarecisi işlevini yerine getirmektedir (Dönmezer, 1990: 253). Aynı zamanda değerler, bir toplumda iyi ve kötünün ayırt edilmesinde, duygu, düşünce ve davranışların oluşturulmasında da işlevseldir. Böylece toplumsal kontrol ve mükâfatlandırma mekanizmalarının da değerler nezdinde gerçekleştirildiği görülmektedir (Özensel, 2003: 219).

Değerlerin birçok disiplin tarafından ele alınması değer tanımını, özelliklerini ve işlevlerini çeşitlendirdiği gibi değer sınıflamalarını da çeşitlendirmektedir. Milton Rokeach, değerleri araçsal ve amaçsal değerler olarak sınıflandırmaktadır. Rokeach’ın belirlemiş olduğu 18 amaçsal değer şu şekilde ifade edilebilir: *Rahat bir yaşam, heyecanlı bir yaşam, başarı duygusu, barış içinde bir dünya,*

güzellikler dünyası, eşitlik, aile güvenliği, özgürlük, mutluluk, iç huzuru, olgun sevgi, ulusal güvenlik, zevk, ahiret selameti, kendine saygı, toplumsal onay, gerçek dostluk, bilgeliktir. Rokeach'ın belirlemiş olduğu 18 araçsal değer ise; *hırslı, geniş görüşlü, güçlü, neşeli, temiz (düzenli), cesaretli, bağışlayıcı, yardımsever, dürüst, hayal gücü geniş, bağımsız, entelektüel, mantıklı, sevecen, boyun eğici, kibar, sorumluluk sahibi, kendini kontrol etme* şeklinde ifade edilebilir (Rokeach, 1973'ten aktaran Gümüş, 2009: 14). Shalom H. Schwartz ise 10 evrensel değer tipi belirlemektedir. Schwartz'ın belirlemiş olduğu bu değerler; *özyönetim, uyarılım, hazcılık, başarı, güç, güvenlik, uyma, geleneksellik, yardımseverlik, evrenselcilik* şeklinde ifade edilebilir (Schwartz, 1994: 22, Schwartz, 2006, 2012: 5-7). Clare W. Graves ise tepkisel, geleneksel, ben-merkezci, fedakâr, materyalist, toplumsal, varoluşsal ve deneyimsel olmak üzere sekiz ana değer sistemi belirlemektedir (Graves, 1970: 143-155). Görüldüğü gibi birçok değer sınıflaması yapılmaktadır. Bu çalışmada insan hayatının bir gereği olan toplumsal değerler üzerinde durulmaktadır.

2.TOPLUMSAL DEĞERLER

İnsanın kendine has doğası -toplumsal bir varlık olması- toplumsal değerlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Yazıcı, 2014: 214). Toplumsal değerler "*belli bir toplumda ya da toplumsal kümede bireylerin olumlu tepki gösterdikleri düşünceler, kurallar, uygulamalar, özdeksel nesnelere vb.*" şeklinde ifade edilmektedir (Ozankaya, 1995: 132). Ayrıca toplumsal değerler, bir toplumu diğer bir toplumdan ayıran, o topluma bir hüviyet kazandıran normlar, gelenekler, görenekler, örf ve adetler olarak da ifade edilmektedir (Avcı, 2007: 21).

Toplumun devamlılığı ve bütünlüğü açısından önemli olan toplumsal değerler, ferdin ve grubun var olduğu her yerde -farklı şekillerde de olsa- varlığını hissettirmektedir (Ersoy, 2006: 42). Bu yönüyle sosyal ilişkilerin temelini oluşturan ve toplumun varlığını mümkün hale getiren toplumsal değerler, yaşamı anlamlı hale getiren önemli standartlar olarak görülmektedir (Yazıcı, 2013: 214).

Toplumda bir çimento işlevi gören değerler, toplumun anlamlı bir bütünlük kazanmasında oldukça önem arz etmektedir (Yazıcı, 2013a: 1002). Toplumlar arası farklılık gösteren toplumsal değerler, toplumun büyük çoğunluğu tarafından paylaşılan, toplumun birlik ve beraberliğini sağlayan, ferdin topluma uyumuna aracılık eden değerlerdir (Doğan, 2014: 351-358). Ayrıca toplumsal değerler, toplumu sadece insan yığını olmaktan alıkoyan, fertlerin ve toplumların kurumsallaşmasında etkili olan, örf, adet, gelenek ve göreneklerle toplumda bir kontrol aracı işlevi gören, zamansal ve mekânsal olarak değişime uğrayan değerlerdir (Bolat, 2016: 327-328).

Sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk, yardımlaşma, dayanışma, kardeşlik, alçakgönüllülük, özgür düşünebilme, çalışkanlık, doğruluk, misafirperverlik, iyimser olmak, fedakârlık, adalet ve eşitlik, selamlaşma, kültürel mirası koruma gibi unsurlar, toplumları bir arada tutan, onların birlik ve beraberliklerini, devamlılıklarını sağlayan önemli toplumsal değerler arasında yer almaktadır (Göz, 2014: 89). Bütün bu insani değerlerin, aile, din, ahlak, ekonomi gibi temel değer alanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Toplumsal değerler ve ferdi davranışlar, insani faaliyetlerden bağımsız değildir. Tutumlar, tavırlar, hal ve hareketler sonucunda meydana gelen eylemler, nesnelere dünyasına anlam kazandırmakta ve bunların toplumsal değere dönüşmesine zemin hazırlamaktadır (Zijderfeld, 1985: 42).

Toplumsal değerlerin kazanılmasında aile, din, sosyal çevre ve sosyal medya gibi birçok unsur etkili olabilmektedir. Toplumsal değerlerin fertlere uygun bir şekilde aktarılması, toplumun sağlıklı olmasını ve gelişmesini sağlamaktadır (Erdal, 2019: 55-56). Fertler, toplumsal yaşamın ilk örneğini ailede ve toplumsal çevresinde görmektedir (Güngör, 2000a: 50). Bu nedenle aile, değerlerin kazanıldığı en önemli kurumlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Hökelekli, 2010: 7). Aile kurumunun topluma ve kültüre göre farklılık göstermesi değerlerin aktarılmasını da farklılaştırmaktadır. Ailenin eğitim durumu, ekonomik durumu, aile içi iletişim durumu, mekânsal durumu gibi daha birçok etken aileleri birbirinden farklı kılmaktadır. Bu durum çocuğun toplumsallaşmasında ve hayata bakış açısında da etkili olmaktadır (Zencirkıran, 2006: 100).

Değerlerin kazanılmasında eğitim kurumu da oldukça etkilidir. Eğitim, ailede başlamakta ve gittikçe genişleyerek toplumsal çevreye yayılmaktadır. Toplumun kendisi bütün yönleriyle bir eğitim alanıdır. Dolayısıyla eğitimi toplumdaki, toplumu da eğitimden ayrı düşünmek doğru değildir. Toplumsal bir kurum olan eğitim, toplumsal etkileşimi mümkün kılmaktadır. Okula başlayan çocuk, öğretmenleri ve arkadaşları ile etkileşime girmekte ve toplumsal çevresini genişleterek sosyokültürel bir özellik kazanmaya başlamaktadır (Arvasi, 1999: 25). Sosyokültürel bir özellik kazanan fert, toplumsal değerler nezdinde hareket etmeye başlamaktadır. Dolayısıyla eğitim kurumları, milli kültür mirasımızın, toplumsal değerlerimizin devamlılığı noktasında önemli rol oynamaktadır. Böylece toplumsal değerlerin bir aktarıcısı olan eğitim kurumu, yeni nesilleri çağdaş ve evrensel veriler ölçüsünde geliştirirken kendi milli kültürünü göz önünde bulundurmalı ve fertleri kendi tarihine, kültürüne, zevklerine yabancılaştırmadan geleceğe hazırlamalıdır (Arvasi, 1999: 108-109).

Din kurumu da değerlerin aktarılmasında oldukça önemlidir. Din kurumu, aynı amaç etrafında insanları bir araya getirmekte ve aynı dine mensup insanların ortak değerlerde buluşmasına ve bu değerleri benimsemelerine zemin hazırlamaktadır. Din, insanları bir taraftan iyiye, güzele, doğruya yönlendirmekte, bir taraftan da insanların manevi ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Kendine özgü norm ve değerleriyle din, bir yaşam biçimi teşekkül etmektedir. Kutsal olarak kabul edilen bu değerler, toplumun kültürünü yönlendirmektedir (Avcı, 2000: 20). Kurktan Bilgiseven'e göre din, manevi değerleri ve değer hükümlerini belirlemede önemli rol oynamaktadır. Ona göre eşitlik, adalet, demokrasi, özgürlük gibi kavramlar dini bir nitelik taşımaktadır (1984: 21). Aynı zamanda din, toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde ve davranışların belirlenmesinde de önemli rol oynamaktadır. Ahlaki değer ve prensiplerin temelini oluşturan din; sosyal, kültürel, politik ve ekonomi alanı gibi birçok alanı etkilemektedir (Küçükşen, 2012: 17-18). Dolayısıyla din, toplumsal yaşama yön veren önemli bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaymakcan, 2010: 11).

Sosyal yaşamda ilişkileri düzenleyen toplumsal değerler çeşitli kurumlar tarafından yeni nesillere aktarılmaya devam edilse de toplumsal yaşamda değişimin kaçınılmaz olması toplumsal değerlerin devamlılığını etkilemektedir. Dolayısıyla dinamik bir yapı arz eden değerler de zamansal ve mekânsal farklılıklara göre değişme ya da önemini yitirme eğilimi göstermektedir.

3. TOPLUMSAL DEĞİŞME VE DEĞERLER

Hiçbir toplum statik değildir; çağdaş dünya tarihin herhangi bir döneminde olduğundan çok daha hızlı değişmektedir. Bu nedenle toplumda yaşanan değişiklikleri analiz etmek hem değerler açısından hem de ekonomik, teknolojik, tarihsel değişiklikler açısından önemlilik arz etmektedir (Çileli, 2000: 297-298). Değerler için önemli olan insan doğası, toplumsal yaşam ve toplumsal değişim için de esas teşkil etmektedir (Yazıcı, 2014: 214). Anthony Giddens, içinde bulunduğumuz çağın toplumsal değişme nezdinde ele alınması gerektiğini belirtmektedir. Ona göre bütün insanlık ciddi ve hızlı bir toplumsal değişme içindedir (2005: 40).

Toplumsal değişme, “iç ve dış etkilerle grubun veya grubu meydana getiren birimlerin sosyal yapı ve fonksiyonlarında görülen yeni durumlar” olarak tanımlanmaktadır (Arvasi, 1999: 15). Dolayısıyla toplumsal değişme, süreç içerisinde toplumsal yapının ve onu meydana getiren ilişkilerin ve kurumların değişmesini ifade etmektedir (Zencirkıran, 2006: 9). Toplumsal değişimin temel unsurları insan, zaman ve mekândır. Toplumsal değişme, belli bir mekânda, zamana yayılarak gerçekleşmektedir (Doğan, 2012: 367).

Toplumsal değişime neden olan birçok faktör vardır. Öncelikle insanın psikolojik yapısı monotonluktan hoşlanmamakta ve bir değişim aramaktadır. Bunun yanında nüfus artışı, ilmi ve teknolojik gelişmeler, siyasi ve askeri çatışmalar, doğal afetler, kültürel etkileşimler ve benzerleri de sosyokültürel, ekonomik, politik değişimlere neden olmaktadır (Arvasi, 1999: 15). Toplumsal değişimde sanayileşme, kentleşme, küreselleşme, modernizm ve postmodernizm gibi faktörlerin de etkili olduğu aşikârdır (Düzgüner, 2015: 107-108).

Çevrenin sunduğu sosyokültürel imkânlar neticesinde insanlar kendilerini geliştirmektedir. İnsanlar kendilerini geliştirirken içinde buldukları çevre de buna bağlı olarak değişmektedir (Zijderveld, 1985:

41). Toplumsal yapı içerisinde yer alan fertlerin veya grupların toplumsal çevresi ile olan ilişkileri de sürekli bir değişim göstermektedir. Etkileşim içinde olan fertler, farklı norm ve değerlerle, farklı davranış biçimleriyle, farklı kurum ve yasalarla karşılaşmaktadır. Böylece fertler, bu farklı norm ve değerlere, davranış biçimlerine yeni anlamlar yüklemeye, kendi tutum, davranış ve değerlerini sorgulamaya ve onları terk etmeye başlamaktadır. Bu durumda yeni tutum, davranış ve değerler edinilmeye başlanmaktadır (Bahar, 2009: 76). Süreç içerisinde bazı değerlerden uzaklaşıldığı, bazı değerlere ise bağlılığın arttığı görülmektedir. Değerlerde meydana gelen bu durum, toplumsal değişimin göstergeleri olarak kabul edilmektedir (Yazıcı, 2013: 1499).

Nesnelerin, olay ve olguların önemini ortaya koyan değerler, süreç içinde öznel veya nesnel yaklaşımlarla değişime uğramaktadır (Köknel, 2007: 29). Bireycilik, çoğulculuk ve hoşgörünün kültürel çeşitliliği teşvik etmesi, değerlerin değişimine hatta kaybolmasına zemin hazırlamaktadır (Fukuyama, 2009: 28). Ayrıca değişen yaşam koşulları ile birlikte ihtiyaçların değişmesi kültürel değişmeyi, bunun nezdinde de toplumsal değerlerin değişmesini kaçınılmaz hale getirmektedir (Özyürek vd., 2019: 20).

Süreç içinde değişme eğilimi gösteren toplumsal değerler ve normlar, yavaş yavaş ve doğal bir şekilde değişmektedir (Giddens, 2004: 23). “Adalet”, “barış”, “hoşgörü”, “dürüstlük”, “dayanışma”, “merhamet” gibi toplumsal değerlerin değişmesi yahut önemini kaybetmesi insanı bireyselliğe, tek boyutluluğa sürüklemekte; yaşamı anlamsız kılmaktadır. Bir toplumsal yapı içerisinde yer alan değerlerin önemsizleşmesi, o toplumsal yapıda yer alan çocukların ve gençlerin sağlıklı bir karakter ve kişilik geliştirmelerini olumsuz etkilemektedir. Davranışlara yön veren değerlerin yıpranması, huzursuzluğu, anlamsızlığı, stresi kısacası sağlıksız bir toplumu ortaya çıkarmaktadır (Hökelekli, 2010: 5).

Toplumsal değerlerin değişmesinde kültürel, teknolojik, ekonomik faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Kültürel temaslar sonucunda meydana gelen kültürel etkileşim, kültürün ve onun bünyesinde bulunan unsurların değişmesine neden olmaktadır (Fichter, 2001: 139). Kültür unsurlarının bir bütünlük göstermesinden dolayı kültürün bir unsurunda meydana gelen değişim diğerlerini de etkilemektedir. Maddi kültür değişimi manevi kültür öğelerinin değişmesine sebep olurken, bazen de manevi kültür değişimi maddi kültür değişimine sebep olmaktadır (Torun, 2006: 37).

Teknolojik gelişmeler de insanların davranışlarında ve düşüncelerinde değişmelere neden olmaktadır (Güngör, 1980: 16). Teknoloji ve toplumsal yapı karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir. Teknolojik değişimler ve gelişmeler toplumun kültür, değer ve kurumlarından bağımsız olmadığı gibi toplumsal yapıda meydana gelen değişimler özellikle toplumsal değerlerin değişmesi de teknolojik değişim ve gelişmelerden bağımsız değildir (Çataloğlu, 2018: 28-29). Toplumsal değerlerin değişmesinde teknolojik gelişmelerin bir ürünü olan küreselleşme de etkilidir. İnsanlar artık sadece toplumsal çevrelerinden değil, dünyada var olan algı ve olaylardan da etkilenmektedir. Küreselleşme ile bilgi, çok geniş bir dolaşım ağına sahip olmuş, insanlar başka insanlarla, din ve kültürlerle tanışma fırsatı elde etmiştir. Bütün bunlar toplumun değerlerinin ve değer yargılarının değişmesinde etkili olmuştur (Düzgüner, 2015: 108).

Teknolojinin bir ürünü olan kitle iletişim araçları, değerlerin değişmesinde aktif rol oynamaktadır. Kitle iletişim araçları, olumlu etkilerinin yanı sıra, fertlerin rol model alacağı kişilerden kişiliklerine, tüketim alışkanlıklarına kadar birçok faktör üzerinde olumsuz etkilerde de bulunabilmektedir. Ayrıca kitle iletişim araçları vasıtasıyla olumsuz değerler olumluymuş gibi gösterilerek toplumda bir değer ve benlik çatışması yaşanmasına neden olmaktadır. Kitle iletişim araçları, toplumu tekdüze hale getirirken onları eleştirel olmaktan, yaratıcılıktan ya da var olan toplumsal değerlerini korumaktan alıkoymaktadır (Alav, 2020: 173-177). Dolayısıyla genelde teknolojiye özelde de iletişim teknolojilerine her geçen gün yenilerinin eklenmesi toplumsal değerlerin, tutum ve davranışların da değişmesine neden olmaktadır (Gültepeataç Ayalp, 2010: 24-25).

Ekonominin de değerlerin değişmesinde önemli faktör olduğu görülmektedir. Francis Fukuyama, ekonomik eşitsizliğin ve artan zenginliğin -her toplumda aynı etkiyi yaratmamakla birlikte- değerler değişimi üzerinde etkili olabileceğini belirtmektedir. Ona göre ekonomik eşitsizlik, ailelerin parçalanmasına, suça, güvensizliğe, kötü alışkanlıklara neden olabilmektedir. Bunun yanında insanların

gelir düzeyleri arttıkça, onları birbirine bağlayan bağlar da zayıflamaya başlamaktadır. İnsanlar, kendi menfaatlerini düşünen, başkalarına bağımlı olmadan yaşamaya çalışan fertler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik eşitsizlikte olduğu gibi toplumun zengin olduğu dönemlerde de suç dalgaları ve güvensizlik artabilmektedir. Örneğin, Amerika’da büyük suç dalgalarının, toplumun zengin olduğu bir dönemde ortaya çıktığı görülmektedir (2009: 93-100).

Simmel, *Paranın Felsefesi* eserinde paranın insanların iç dünyalarını ve kültürü etkilediğini belirtmektedir. Para hem insan ve nesne arasına mesafe koymakta hem de bu mesafeyi aşmak için bir araç sağlamaktadır. Para ekonomisi ile bireysel kültür nesnel kültürün gerisinde kalmakta (2014: 10-11), toplumun norm ve değerleri önemli derecede değişime uğramaktadır (Korkmaz, 2013: 56-57). Para ekonomisi ile cimrilik, para hırsı, savurganlık, çileci yoksulluk, bıkkınlık gibi tutum ve davranışlar da ortaya çıkmaktadır (Simmel, 2014: 215-237). Paranın dolaşımı hızlandıkça para kazanma ve tüketme alışkanlıkları da değişmektedir (Ritzer ve Stepnisky, 2014: 177). Bu durumda parayı yönlendiren insanlar değil de insanı yönlendirenin para olduğu görülmektedir (Cüceloğlu, 2021: 213).

Tüketim çağı, insanları kısa süreli inançların, modaların ve ani duyguların etkisine kaptırmaktadır (Zijderveld, 1985: 82). İnsanlar tüketirken bir şeye sahip olmaktan ziyade, kendi içlerinde yaşamış oldukları yalnızlık, dirençsizlik, endişe gibi duyguları bastırmaya çalışmaktadırlar. Ancak ani olarak bu duygularını bastıran insanlar bir zaman sonra tüketimi yaşam biçimi haline getirmeye başlamaktadır. Doyumsuz bir hale gelen insan, tükettikçe özgürleştiğini, mutlu ve güçlü olduğunu zannetmektedir (Fromm, 2001: 26). Gelinek noktada insanlar yalnızca nesnelere değil, birbirleri ile olan arkadaşlıklarını, ilişkilerini, aile kurumlarını da tüketmektedirler (Gül, 2020: 263).

4. TOPLUMSAL DEĞERLERDEN UZAKLAŞMA

İnsan olmanın bir gereği olarak ortaya çıkan toplumsal değerler, çeşitli nedenlerden dolayı önemini yitirmekte ve insanlar süreç içerisinde bu değerlerden uzaklaşmaktadırlar. Sevgi, saygı, hoşgörü, empati, dürüstlük, güven gibi değerlerin yanı sıra toplumun genelinde yaygın olan örf-adet, gelenek-görenek gibi değerlerden de uzaklaşmaktadır. Bu durumda insanlar kendi içinde buldukları toplumda farklı bir yaşam biçimi tezahür edebilmektedirler.

Arzu Özyürek ve diğerlerinin yetişkinlerle yapmış olduğu çalışmada toplumsal değerlerin özünden uzaklaşmasının nedenleri; sosyal medya kullanımı, dini ve ahlaki değerlerin zayıflaması, sevgi ve saygı eksikliği, bencillik, eğitimsizlik, para kazanma hırsı şeklinde sıralanmıştır (2019: 24). Dolayısıyla sosyal medya ve maddiyatın hem toplumsal değerlerin değişmesinde hem de onlardan uzaklaşmasında etkili olduğu görülmektedir.

Toplumumuzda saygı, sevgi ve alçakgönüllülük gibi değerler, toplumsal ilişkiler açısından oldukça önemlidir. Selamlaşma bu değerlerin güzel bir örneğini sunmaktadır. Büyük, küçük herkesin birbirleri ile selamlaşmaları saygının, sevginin ve alçakgönüllülüğün bir göstergesidir (Kasapoğlu, 2010: 55). Türk kültüründe büyüklere saygı göstermek, onların tecrübelerinden faydalanmak önemli bir değerdir. Dede Korkut Hikâyeleri’nde yaşlılara karşı saygı göstermenin önemli olduğu anlatılmaktadır. Ferdin büyüklere saygı göstermesi, kendisinin toplum tarafından sevilmesini sağlamaktadır. Sadece büyüklere değil, anne-babaya, kardeşlere, vatana ve millete saygı ve sevgi göstermek, her ferdi alakadar eden bir toplumsal değerdir (Hasanova, 2011: 71-72). Ancak geldiğimiz noktada büyüklere, anne-babaya ne ölçüde saygı gösterildiği tartışmalıdır. Anne babasını evden kovmaları ve mecburi olmadığı halde onları huzur evine yerleştirenleri düşündüğümüzde bu değerden uzaklaştığımızı ifade edebiliriz.

Aile kurumuna atfedilen değerlerden de giderek uzaklaşmaktadır. Aile kalıpları birçok toplumda ciddi değişimlere uğramakta, aile türleri de giderek çeşitlilik kazanmaktadır. Evlenmeye duyulan heves azalmakta, ileri yaşlarda evlenme eğilimi artış göstermektedir. Giderek artan sayıda insan evlenmeden birlikte yaşamayı tercih etmektedir. Uzaklaşılacak sadece aile yapısı ve ev içi düzeni değil, insan ilişkilerinden de uzaklaşmaktadır. Aile içi şiddetin çok ciddi boyutlara ulaşmış olması, insan ilişkilerinin nasıl önemsizleştiğini ortaya koymaktadır (Giddens, 2005: 172).

Aile kurumunun giderek farklı bir boyut kazandığı görülmektedir. Anne-babalar danışılan, tecrübelerinden faydalanılan kişiler olma noktasında geri planda kalmaktadırlar. Torunlar ise kendi ferdi

kararları doğrultusunda büyükanne ve büyükbaba ile ilişkilerini devam ettirme eğilimindedirler. Dolayısıyla geniş aileden çekirdek aileye geçme ile birlikte, dede-nine-torun ilişkilerinin zayıfladığı, saygı ve sevgi değerlerinden de uzaklaştığı ifade edilebilir.

Türk kültüründe kadına verilen değerden de uzaklaştığı görülmektedir. Türklerin insan olarak kadına verdikleri değer hiçbir toplulukta görülmemiş ve bu durum Türk toplumunun bugünlere gelmesinde önemli bir rol oynamıştır (Acar, 2019: 396). Ancak son zamanlarda kadına yönelik şiddetin artması ve bununla birlikte kadın cinayetlerinin ciddi boyutlara ulaşmış olması, kadının bulunduğu konumun değiştiğini ve kadına verilen değerden maalesef ki uzaklaştığını gözler önüne sermektedir.

Toplumsal değerlerden uzaklaşılmasında birçok etkenin etkili olduğu görülmektedir. Bu çalışmada toplumsal değerlerden uzaklaşmanın genel sebepleri üzerinde durulmaktadır. Öncelikle toplumsal değerlerden uzaklaşmada **yabancılaştırmanın** önemli bir etken olduğu görülmektedir. Yabancılaştırma, “ferdin, üyesi olduğu toplumun manevi değerlerine karşı tavır alması ve ondan uzaklaşması” olarak ifade edilmektedir (İşçi, 2013: 165). Karl Marx ise yabancılaştırmayı, “insanı kendi etkinliğinin ürünlerine, üretken etkinliğin kendisine, içinde yaşadığı doğaya, kendine, kendi özsel doğasına, insanlığına, öteki insanlara yabancılaştıran eylemdir” şeklinde ifade etmektedir (2007: 12). Bu durumda yabancılaştırma sadece diğer insanlarla temasa geçmemeyi değil, kişinin kendisiyle de temasa geçmemesini ifade etmektedir (Karaca, 2014: 38).

Ferdin toplumsallaşmasında diğer fertler ve toplumsal gruplar ile kurduğu iletişim önemlidir. Ancak fert toplumsal yaşamda yardımlaşma, dayanışma, birlik ve beraberlik gibi duygulardan mahrum kaldığında yabancılaştırma ve anomi de kaçınılmaz olmaktadır (Erkal, 2000: 83). Zygmunt Bauman, yaşam telaşı içinde insanın başına gelebilecek en kötü şeyin anomi olduğunu belirtmektedir. Ona göre normların yokluğunu ifade eden anomi, engelleyici bir duruma işaret etmektedir (2018: 48). Kurtkan Bilgiseven (1995: 306), toplumsal normlar zayıfladığında yani normlar kişiyi etkileme gücünü kaybettiğinde anominin ortaya çıktığını ifade etmekte, anomi durumunda kişilerin arzuları ile toplumsal eylemler arasında bir zıtlık ortaya çıkmasından dolayı toplumsal yabancılaştırmanın da ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Toplumsal yabancılaştırmanın artması, toplumun birlik ve beraberliğinin de bozulmasına neden olmaktadır.

İletişim teknolojilerinin de yabancılaştırma üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Giderek yaygın bir şekilde kullanılan iletişim teknolojileri, onlara bağımlılığı da beraberinde getirmektedir. Bu bağımlılık, insanları ailesinden, kalabalıklardan hatta kendisinden uzaklaştırmakta ve ekranlarla onları baş başa bırakmaktadır. İnsanların birbirleriyle etkileşimleri kültürün ve toplumsal değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamaktadır. Ancak insan, kültür ve değerler arasına ekranlar girmiştir. Bu durumda insanlar kendi kültürel kimliklerinden, değerlerinden ve kendilerinden uzaklaşmaya ve yabancılaştırmaya başlamaktadır (Karagülle ve Çaycı, 2014: 8).

Toplumsal değerlerden uzaklaşmada **göç** unsurunun da etkili olduğu görülmektedir. Başka ülkelere yapılan işgücü göçleri yahut başka amaçlarla yapılan göçler insanları kendi toplumsal değerlerinden uzaklaştırmaktadır. Bu uzaklaşma zaman içerisinde yaşadıkları ülkenin değer yargılarını, dillerini, tutum ve davranışlarını benimsemelerine sebebiyet vermektedir (Somersan, 2004: 87). Geldikleri yerde her şeyi yeniden öğrenmek durumunda kalan insanlar “yeniden toplumsallaştırma” sürecine girmektedir (Adıgüzel, 2020: 157). Dolayısıyla coğrafi hareketlilikte insanlar kendi kültürlerinin aktarıcısı oldukları gibi göç ettikleri yerdeki kültürün de alıcısı konumundadırlar (Erkal, 2000: 145).

Göç, hangi maksatla gerçekleşmiş olursa olsun toplumsal ve kültürel değişimi mümkün kılmaktadır. Göç, yeni bir yaşam biçimini zorunlu hale getirmektedir. Bununla birlikte farklı gelenek, görenek, din, dil kısacası farklı kültürel yapı içinde bir uyum sorunu da yaşanmaktadır. Bu durumda yapılması gereken, farklılıkların kabul edilmesidir. Aksi halde göç edenler bir kültür şoku yaşamaktadır. Toplumdan dışlanmama adına toplumsal uyum bu süreçte oldukça önemlilik arz etmektedir. Uyum sürecinin olumlu sonuçlanması için insanların birbirlerine karşı hoşgörülü olmaları ve müşterek değerler çerçevesinde bütünleşmeleri gerekmektedir (Keskinel ve Doğan, 2020: 54).

Toplumsal değerlerden uzaklaşma noktasında **kentleşme** olgusunun da etkili olduğu görülmektedir. Kentleşmenin temelinde kırdan kente göç yer almaktadır. Ayrıca kentleşme, kente özgü davranışların fertler tarafından benimsenmesini de gerektirmektedir. Dolayısıyla kentleşme, demografik, ekonomik, toplumsal ve kültürel değişimleri içinde barındıran bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Mutlu vd., 2016: 21).

Kentleşme, insanların davranışlarında kente özgü değişiklikler meydana getirme potansiyeline sahiptir (Mutlu vd., 2016: 57). Dolayısıyla kentleşme, kentleşmeyi beraberinde getirmektedir. Kentleşmenin bir gereği olarak kentleşme, “*kente göç eden bireyin ya da kentte ikamet eden nüfusun değişimi sonucu geldiği konum*” olarak ifade edilmektedir (Kaya, 2003: 140). Kısaca kentleşme, kır kültüründen farklı olan kent kültürünün benimsenmesini ifade etmektedir.

Kentsel mekânlarda yaşama, kırdan kendine özgü toplumsal alışkanlıklarından, geleneksel değer yargılarından ve davranışlardan uzak durmayı gerekli kılmaktadır. Kent, kendine özgü mimarisiyle kendine özgü bir yaşam biçimi belirlemektedir (Doğan, 2014: 541-542). Kırsal alanlardan kentsel alanlara yapılan göçle birlikte akrabalık ve komşuluk değerleri zayıflamaya başlamıştır. Akrabalık ve komşuluk önemli dayanışma mekanizmaları olmalarına rağmen bu değerler sınırlı gruplar arasında devam ettirilmeye başlanmıştır (Özbay, 2014: 85). Louis Wirth de kentsel yaşamla birlikte birincil ilişkilerin yerini ikincil ilişkilerin aldığı, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin zayıfladığını, aile kurumunun önemini kaybettiğini, geleneksel dayanışma mekanizmalarının değiştiğini belirtmektedir (2002: 101).

Yanlış anlaşılabilir ya da yanlış uygulanan **bireyselleşmenin** de toplumsal değerlerden uzaklaşmada etkili olduğu görülmektedir. Küreselleşmenin bir getirisi olan bireyselleşme, fertlerin kendilerini geliştirmeleri olarak da ifade edilmektedir. Bireyselleşme, fertlerin hem topluma, hem ülkesine hem de kendilerine yararlı olmasını sağlayacak bilgi ve becerilerle donanmayı ifade etmektedir (Kan, 2009: 897). Sağlıklı yollardan gerçekleştirilen bireyselleşme hem topluma hem de ferde yararlı iken sağlıksız bir yolla gerçekleştirilen bireyselleşme, ferdin bencillığe düşmesine, toplumla olan münasebetlerinin bozulmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla bireyselleşmenin nasıl anlaşıldığı ve nasıl yaşama geçirildiği oldukça önem arz etmektedir. Yanlış anlaşılabilir ya da yanlış uygulanmış bir bireyselleşmenin toplumda çatışmaya ve dağılmaya neden olacağı şüphe edilmez bir durumdur (Cezayirli, 2004: 52). Bireyselleşme -yanlış anlaşılabilir ve uygulanan bireyselleşme-, geleneksel rolleri ve kolektif bağları koparmaktadır. Ulrich Beck ve Giddens, içinde bulunduğumuz kültürün “*bireyselleşmiş kültür*” olduğunu belirtmektedir. Bu durumda toplum düzeninden bir uzaklaşma da söz konusu olmaktadır (Delanty, 2015: 133).

Süreç içerisinde yaşanan değişimler ve gelişmelerle birlikte yanlış bir bireyselleşme yaşanmakta ve değerler de bu bireyselleşmeden nasibini alarak bireyselleşmektedir. Önceden aile ve akrabalara önem verme, dürüstlük, merhamet gibi değerler ön planda iken günümüzde özgüven, cesaret, rekabet gibi bireysel değerler ön plana çıkmıştır. Özellikle yeni nesiller, içinde buldukları şartlardan ve dünyadaki gelişmelerden çabuk etkilenmektedir. Bu nedenle yeni nesillerin kişilikleri olduğu kadar değer dünyaları da bu etkilenmeden bağımsız değildir. Yeni kültürler ve yeni değerler karşısında çocuklar ve gençler kendi toplumsal değerlerinden uzaklaşmaktadırlar (Düzgüner, 2015: 106). Fukuyama’ya göre toplumlar müşterek değerler üzerine kurulmaktadır. Bu müşterek değerlere ne ölçüde dikkat edilip saygı gösterilirse toplum da o ölçüde güçlü ve güven düzeyi yüksek bir toplum olmaktadır. Ancak artan bireyselleşme birlikte insanların özgürlüklerini en üst seviyede yaşama istekleri, her türlü otoritenin sorgulanmasına neden olmaktadır (2009: 126). Bu durumda toplumsal değerlerin sorgulanması, bireyselleşmelerine zarar verdiği düşünülen değerlerden uzaklaşılması da kaçınılmaz olmaktadır.

Sosyal medyanın bilinçsizce kullanılması da toplumsal değerlerden uzaklaşılmasına neden olmaktadır. Toplumsal ilişkilerde bir araya gelme ve bir şeyler paylaşma oldukça önemlidir. Sosyal medya bu noktada önemli bir mecra olsa da güven verme noktasında oldukça düşük bir dereceye sahiptir. Dolayısıyla sosyal medyanın güven verme noktasındaki zayıflığı, sosyal sermayeyi besleme noktasında da zayıf kaldığını göstermektedir (Babacan, 2017: 185). Ayrıca sosyal medyada paylaşımların çok hızlı

bir şekilde yayılması, onun takip edilmesini ve kontrolünü güçleştirmektedir (Vural ve Bat, 2010: 3352). Bu durum da yine sosyal medyanın güvenilirliğini ortadan kaldırmaktadır.

İletişim teknolojileri insanları birbirinden uzaklaştırmakta ve yalnızlaşmayı arttırmaktadır. Yeni toplumsallaşma imkânları sunan teknoloji, özellikle gençleri geleneksel toplumsallaşma mekânlarından uzaklaştırmaktadır. İnsanlar bir araya gelseler dahi, teknolojik aletlerle günün her saati kesintisiz kullandıkları sosyal medya, onları yine birbirinden habersiz hale getirmekte ve yalnızlaşmayı tetiklemektedir. Her şeyin hızlı bir şekilde değiştiği 21. yüzyılda insanlar, birbirlerinden, değerlerinden uzaklaşarak yalnızlaşmaktadır. Dolayısıyla bu dönemde insan ilişkilerinin, zamanın ve mekânın mutasyona uğradığı, yalnızlaşan insanların sayısının giderek arttığı görülmektedir (Karagülle ve Çaycı, 2014: 3-4). Teknolojik cihazların gelişmesi ve bu cihazlarla erişilen sosyal medyanın kullanılması, aile ve sosyal çevrede yüz yüze ilişkilerin ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Bu durumda, sosyal medyanın basit değerlerine ve diline maruz kalan fertlerin sosyalleşmesi ve değerlerini benimsemesi sekteye uğramaktadır. Böyle bir ortamda fertlerin toplumsal değerlerden uzaklaşmaları da kaçınılmaz olmaktadır (Avcı ve Topçu, 2019: 117).

Sosyal sermayenin zayıflaması da toplumsal değerlerden uzaklaşılmasına neden olmaktadır. Sosyal sermaye, en az iki veya daha fazla fert arasındaki işbirliğini teşvik eden, somutlaştırılmış enformel bir normdur (Fukuyama, 2001: 7). Toplumsal yaşamda fertler arasındaki duygu, düşünce ve çıkar birliğini ifade eden sosyal sermaye, toplumdaki sevgiyi, saygıyı, güveni, değerleri, normları kısacası formel ve informel kuralların, kurumların tümünü kapsamaktadır (Aktan ve Yay, 2019: 11). Sosyal sermaye, insanların sahip oldukları değerli ilişkiler olarak da ifade edilmektedir (Ritzer ve Stepnisky, 2013: 156).

İnsanların müşterek amaçlar için bir araya gelmeleri, norm ve değerleri paylaşmaları onları bir grup, bir topluluk haline getirmektedir. Bu insanların müşterek bir zeminde bir araya gelmesi güveni ortaya çıkarmaktadır. Güven, başlı başına bir değer haline gelmektedir. Ancak toplumda güven düzeyinde bir azalma meydana geldiğinde insanlar arasında işbirliği yapmak, müşterek değer ve normlardan hareket etmek de zorlaşmaktadır (Fukuyama, 2005: 26-27). Bu durumda insanların kendi bireysel değer ve normlarının ön plana çıkacağı, temel toplumsal değer ve normlardan uzaklaşılacağı düşünülmektedir.

İnsanların birbirlerine duydukları güven duygusunun azalması ile birlikte evlilik ve doğum oranları azalmakta, boşanmalar ise giderek artmaktadır. Toplumsal bir kurum olan akrabalık da zayıflamaktadır. Ayrıca insanların birbirleriyle olan ilişkilerinin yapısı da değişmektedir. Bütün bu değişimler egemen toplumsal değerlerin çöküşüne yol açmaktadır (Fukuyama, 2009: 19).

Gelinen noktada, yabancılaşma, göç, kentleşme, bireyselleşme, sosyal medya ve sosyal sermayenin zayıflamasının toplumsal değerlerden uzaklaşılmasında çeşitli derecelerde etkilerinin olduğu görülmektedir. Toplumsal değerlerden uzaklaştığımızın farkına varmanın, toplumun birliği, beraberliği, geleceği ve bizi biz yapan değerlerimizin devamlılığı açısından oldukça önem arz ettiği görülmektedir.

SONUÇ

İnsanın kendine has doğası toplumsal değerleri ortaya çıkarmıştır. Toplumsal değerler, insanların hal ve hareketlerinde, duygu ve düşüncelerinde referans aldıkları değerlerdir. Dolayısıyla kültürün bir unsurunu oluşturan toplumsal değerler, toplumdan topluma farklılık gösterse de bir yaşam biçimi sunmaktadır. Ancak bu yaşam biçimi, zamansal ve mekânsal farklılıklarla birlikte değişime uğrayabildiği gibi farklı derecelerde de olsa bu değerlerden uzaklaşabilmektedir. Bu noktadan hareketle bu çalışmada toplumsal değerlerden uzaklaşma üzerinde durulmuştur.

Toplumsal değerlerden uzaklaşıldığı ve birtakım toplumsal değerlerin giderek önemsizleştiği görülmektedir. Bu noktada birçok etkenin etkili olduğu ifade edilebilir. Bu çalışmada yabancılaşma, göç, kentleşme, bireyselleşme, sosyal medya ve sosyal sermayenin zayıflaması, toplumsal değerlerden uzaklaşmanın genel sebepleri olarak ele alınmıştır.

İnsanın kendine ve topluma yabancılaşması, diğer insanlarla iletişime geçmemesine, huzursuz ve mutsuz olmasına ayrıca insan yaşamına anlam katan değerlerden ve o kendine has yaşam biçiminden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Aynı şekilde insanların doğup büyüdüğü yerlerden farklı yerlere göç

etmeleri, farklı kültürleri tanımaları ve yeni bir yaşam biçimi benimsemek zorunda kalmaları da toplumsal değerlerden uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Kırdan kente yapılan göçler ve bunun bir getirisi olan kentleşme de insanlara kendine özgü bir yaşam biçimi sunmakta ve kentleşmeyi mecburi kılmaktadır. Bu durumda doğal olarak kırsal yaşamın kendine has toplumsal değerlerinden de uzaklaşmaktadır.

Yanlış anlaşılmiş ve yanlış uygulanmış bir bireyselleşmenin de toplumsal değerlerden uzaklaşılmasına neden olduğu görülmektedir. Bireyselleşme, doğru anlaşıldığında ferdin kendini geliştirmesini, topluma ve ülkesine faydalı olması yönünde adımlar atmasını sağlamaktadır. Ancak bireyselleşmenin yanlış bir biçimde hayata geçirilmesi, ferdin bencillığe düşmesine, toplumla olan ilişkilerinin bozulmasına ve kendini toplumdan soyutlamasına neden olmaktadır. Aynı şekilde sosyal medyanın bilinçsiz kullanımı da toplumsal ilişkileri zedelemekte; güven duygusundan yoksun sözde iletişimlerin, sözde sosyal çevrelerin oluşmasına neden olmaktadır. Bir değil birçok kimlik kullanılan sosyal medyada insanlar, gerçeklikten giderek uzaklaşmakta, sahte dünyalarda yaşamaya başlamaktadırlar. İnsanları yüz yüze iletişime geçmekten alıkoyan sosyal medya, değerli ilişkilerden oluşan sosyal sermayeyi de güçsüzleştirmektedir.

İnsanların toplumsal ilişkiler içinde olması değerlerin ve sosyal sermayenin devamlılığı için önemlidir. Ailede başlayan ve yaşamın diğer alanlarında devam eden ve giderek büyüyen sosyal sermayemiz toplumsal değerler ölçüsünde varlığını sürdürmektedir. Sosyal sermaye, besin kaynaklarını kaybettiğinde değerlerin devamlılığı da olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla sosyal sermayenin zayıflaması, gücünü kaybetmesi, toplumsal değerlerden uzaklaştığımızın da bir göstergesi olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2019). "Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın", İnsan ve İnsan Dergisi, 21(6), 395-415.
- Adıgüzel, Y. (2020). Göç Sosyolojisi (4. Basım), Ankara: Nobel Yayınları.
- Aktan, C. C. ve Yay, S. (2019). Kurumsal Sosyal Sermaye, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Alav, O. (2020). Kitle İletişim Araçları Medya: Medyanın Birey ve Toplumsal Yapıya Etkileri, İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Arvasi, S. A. (1999). Eğitim Sosyolojisi, İstanbul: Burak Yayınevi.
- Avcı, N. ve Topçu, D. (2019). "Kültürel Deformasyonda Teknolojinin İzleri", Tabula Rasa: Felsefe ve Teoloji Dergisi, (33), 109-118.
- Avcı, N. (2007). Toplumsal Değerler ve Gençlik: Bir Değerler Sosyolojisi Denemesi, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Avcı, N. (2000). Türkiye'de Modernleşme Açısından Din-Kültür-Siyaset (1839-1960), İstanbul: Pınar Yayınları.
- Babacan, M. E. (2017). Sosyal Medya ve Gençlik, İstanbul: Bir Yayıncılık.
- Bahar, H. İ. (2009). Sosyoloji (3. Baskı), Ankara: Usak Yayınları.
- Bauman, Z. (2018). Akışkan Modernite (3. Baskı), S. O. Çavuş (Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Bolat, Y. (2016). "Sosyal Değerleri ve Değerler Eğitimi Anlamak", The Journal of Academic Social Science, 4(29), 322-348.
- Cezayirli, G. (2004). "Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma", Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 14(41), 29-58.
- Cüceloğlu, D. (2021). Var Mısın?: Güçlü Bir Yaşam İçin Öneriler (5. Baskı), İstanbul: Kronik Kitap.

- Çataloğlu, S. (2018). “Yaşlılık, Değer ve Teknoloji”, *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 25-33.
- Çileli, M. (2000). “Change in Value Orientations of Turkish Youth From 1989 to 1995”, *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 134(3), 297-305, DOI: 10.1080/00223980009600869.
- Delanty, G. (2015). *Bir Kavramın Anatomisi: Topluluk*, F. B. Atay (Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.
- Doğan, İ. (2012). *Eğitim Sosyolojisi (2. Baskı)*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Doğan, İ. (2014). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar (13. Baskı)*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Dönmezer, S. (1990). *Sosyoloji (10. Baskı)*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Düzgüner, S. (2015). “Değişen Dünyada Gençlik ve Değerler” *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 105-126.
- Erdal, K. (2019). “Values Education in Kids Games”, *International Journal of Humanities and Research*, 3(2), 53-59.
- Erkal, M. E. (2000). *İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri (5. Baskı)*, İstanbul: Der Yayınları.
- Ersoy, B. (2006). *Toplumsal Değerler ve Çalışanların İş Doyumu Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Fichter, J. (2001). *Sosyoloji Nedir? (5. Baskı)*, N. Çelebi (Çev.). Ankara: Atilla Kitabevi.
- Fromm, E. (2001). *İtaatsizlik Üzerine*, A. Sayın (Çev.). İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Fukuyama, F. (2009). *Büyük Çözülme: İnsan Doğası ve Toplumsal Düzenin Yeniden Oluşturulması*. Hasan Kaya (Çev.). İstanbul: Profil Yayınları.
- Fukuyama, F. (2005). *Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması (3. Baskı)*, A. Buğdaycı (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Fukuyama, F. (2001). “Social Capital, Civil Society and Development”, *Third World Quarterly*, 22(1), 7-20. <http://doi.org/10.1080/713701144>.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji*. Cemal Güzel (Yayına Hazırlayan). Ankara: Ayraç Yayınevi. Giddens, A. (2004). *Modernliğin Sonuçları (3. Baskı)*, E. Kuşdil (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Göz, K. (2014). “Toplumsal Değerler Bağlamında Yaşama Hürriyeti”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 85-101.
- Graves, C. W. (1970). “Levels of Existence: An Open System Theory of Values”, *Journal of Humanistic Psychology*, 10(2), 131 – 155.
- Gül, H. (2020). “Yeni Kentleşme Sürecinde Kentli Karakter(ler)in Sosyolojik Yansımaları”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (46), 257-270. DOI: <https://doi.org/10.17498/kdeniz.644268>
- Gültepeataç Ayalp, B. (2010). *Sosyal Sermaye ve Değer İlişkisi: Özel Bir Lise Örneği*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gümüş, Ö. D. (2009). *Kültür, Değerler, Kişilik ve Siyasal İdeoloji Arasındaki İlişkiler: Kültürlerarası Bir Karşılaştırma (Türkiye-ABD)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güngör, E. (2000a). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar: Ahlak Psikolojisi, Ahlaki Değerler ve Ahlaki Gelişme (2. Baskı)*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (1980). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Hasanova, P. M.K. (2011). “Kitab-ı Dede Korkut Destanında Büyüklere, Anne Babaya, Kardeşe, Bilgin İnsanlara Saygı Terbiyesi”, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 1(Azerbaycan Özel Sayısı-I), 67-73.
- Hökelekli, H. (2010). “Modern Eğitimde Yeni Bir Paradigma: Değerler Eğitimi”, Eğitime Bakış: Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi, 6(18), 4-10.
- İşçi, M. (2013). Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme, İstanbul: Der Yayınları.
- Kan, Ç. (2009). “Değişen Değerler ve Küresel Vatandaşlık Eğitimi”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 17(3), 895-904. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefdergi/issue/49068/626074>.
- Karaca, F. (2014). Yabancılaşma ve Din: Dinsel Yabancılaşmanın Sosyal Psikolojik Analizi (2. Baskı), İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Karagülle, A. E. ve Çaycı, B. (2014). “Ağ Toplumunda Sosyalleşme ve Yabancılaşma”, The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, 4(1), 1-9.
- Kasapoğlu, A. (2010). “İslâm’da Selâm ve Selâmlaşma Olgusu”, Hikmet Yurdu Düşünce – Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 3(6), 49-87.
- Kaya, E. (2003). Kentleşme ve Kentlileşme, İstanbul: İlke Yayınları.
- Kaymakcan, R. (2010). “Değer Kavramı ve Gençlerin Dini Değerleri”, Eğitime Bakış: Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi, 6(18), 10-16.
- Keskinel, B. ve Doğan, C. (2020). “Göç, Çokkültürlülük ve Toplumsal Uyum”, Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 06(02), 51-58.
- Korkmaz, A. (2013). “Değerler Sosyolojisi”, Toplum Bilimleri Dergisi, 7(14). 51-78.
- Köknel, Ö. (2007). Çatışan Değerlerimiz, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kurtkan Bilgiseven, A. (1995). Genel Sosyoloji (5. Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Kurtkan Bilgiseven, A. (1984). Türk Milletinin Manevi Değerleri, İstanbul: Orkun Yayınevi.
- Küçükşen, K. (2012). Dindarların Para İle İmtihanı: Holding Tecrübesi, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü, O. Akınhay - D. Kömürcü (Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marx, K. (2007). Yabancılaşma (3. Baskı), K. Somer vd. (Çev.). Ankara: Sol Yayınları.
- Mutlu, A. vd. (2016). Kentleşme, Ankara: Palme Yayınları.
- Ozankaya, Ö. (1995). Temel Toplumbilimleri Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Özbay, F. (2014). “Akrabalık ve Komşuluk İlişkileri”, Türkiye Aile Yapısı Araştırması İleri Analiz Raporu. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve IPSOS.
- Özensel, E. (2003). “Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer”, Değerler Eğitimi Dergisi, 1(3), 217-239.
- Özyürek vd. (2019). “Yetişkin Bakış Açısından Toplumsal Değerleri Etkileyen Faktörler”, I. Uluslararası İktisat, İşletme ve Sosyal Bilimler Kongresi 18-19-20 Ekim içinde (19-26). Karabük Üniversitesi Yayınevi.
- Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2014). Sosyoloji Kuramları (9. Eds.). Himmət Hülür (Çev.). Ankara: De Ki Yayınları.
- Ritzer, G. ve Stepnisky J. (2013). Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri (4. Eds.), Irmak Ertuna Howison (Çev.). Ankara: De Ki Yayınları.
- Schwartz, S. H. (2012). “An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values”, Online Readings in Psychology and Culture, 2(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>.

- Schwartz, S. H. (2006). "Basic Human Values: Theory, Measurement and Applications", *Revue Française de Sociologie*, (42), 249-288. Online Erişim : https://www.researchgate.net/publication/286951722_Basic_human_values_Theory_measurement_and_applications/link/568d5e9b08aead3f42ed9c5d/download.
- Schwartz, S. H. (1994). "Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?", *Journal of Social Issues*, 50 (4), 19-45.
- Simmel, G. (2014). *Paranın Felsefesi*, Y. Olağan-Ö. Didem Aydın (Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Somersan S. (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Torun, E. (2006). *II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Kültürel Değişimler, İç ve Dış Etkenler*, Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları.
- Tural, S. K. (1988). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Vural, Z. B. A. ve Bat, M. (2010). "Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma", *Journal of Yaşar University*, 20(5), 3348-3382.
- Wirth, L. (2002). "Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme", 20. Yüzyıl Kenti, A. Alkan, B. Duru (Der. ve Çev.), içinde (77-106), Ankara: İmge Yayınevi.
- Yazıcı, M. (2014). "Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223.
- Yazıcı, M. (2013). "Toplumsal Değişim ve Sosyal Değerler", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(8), 1489-1501.
- Yazıcı, M. (2013a). "Değerler Eğitimine Gönüllü Katılan Öğretmenlerin Profili ve Görüşleri", *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, 6(2), 995-1023.
- Zencirkıran, M. (2016). *Sosyoloji* (4. Baskı), Bursa: Dora Yayınları.
- Zijderveld, A. C. (1985). *Soyut Toplum*, C. Cerit (Çev.). İstanbul: Pınar Yayınları.